

i-net 07

8-10 Kasım 2007

Bilkent Üniversitesi-Ankara

ANKARA MİKRO ÖLÇEĞİNDE İNTERNET KAFELER KULLANIM BİÇİMLERİ*

Mutlu Binark ve Günseli Bayraktutan-Sütçü

Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi

binark@baskent.edu.tr

bayrakt@baskent.edu.tr

Anahtar Sözcükler: Yeni medya kullanım biçimleri, İnternet kullanım etiği, İnternet Kafe

ÖZET

Bu çalışmada İnternet kafelerin teknotoplumsal uzam olarak gençlerin gündelik yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümünde, dünyada ve Türkiye’de İnternet kafelerin gelişmesinin kısa tarihçesi sunularak, bu mekânın değişen anlamı tartışmaya açılacak; ardından, İnternet kafe kullanım biçimlerine ilişkin mevcut araştırmaların bulguları irdelenecek ve Ankara mikro ölçeğinde gerçekleştirilen nitel bir alan çalışması üzerinden, bu mekânların gençlere ve çocuklara zararlı etkilerine ilişkin ana akım medya ile siyasal aktörler tarafından üretilen kalıpyargılar tartışmaya açılacaktır. Bu serimlemeler aracılığıyla, burada Türkiye’de İnternet’in ve İnternet kafelerin denetlenmesi ile çocukların ve gençlerin korunması şeklindeki yeni muhafazakâr teknopolitikalara karşı, kullanıcılara ve eğitim sürecinin kendisine sorumluluk veren eleştirel pedagojiye ve eleştirel medya okuryazarlığına temellenen yeni medya okuryazarlığının geliştirilmesi önerilecektir.

ABSTRACT

THE USING PRACTICES OF INTERNET CAFÉS IN ANKARA:

We think that Internet Cafés are inseparable part of young people’s everyday life as technosocial spaces. In this context, in the first part of the study, the alteration of the meanings, attributed to Internet Cafés will be analyzed through a brief history of Internet Cafés both in the world and in Turkey, and then, the findings of the previous studies about the uses of Internet Café will be evaluated. Lastly, here the stigma mostly produced by the mainstream media and political actors on the negative effects of these places on children and young people will be discussed on the basis of qualitative field study, conducted in the Ankara province at micro scale. In conclusion, the development of new media literacy

---

* Bu çalışma TÜBİTAK-SOBAG tarafından desteklenen 107K039 projesi kapsamında Ankara mikro ölçeğinde devam etmektedir.

approach stemming from both critical pedagogy and critical media literacy theory, which gives responsibility to the user and the education process itself, will be suggested against the conservative technopolitics that aims to protect children and young people through controlling the content of the Internet and Internet Cafés.

Giriş

İnternet kafeler, dünyada 1990'ların ikinci yarısından itibaren İnternet alt yapısının gelişimine koşut olarak ilk olarak gelişmiş Batı ülkelerinde açılmaya başlamıştır. Bu mekânlar ilk açıldıklarında yeni bir iletişim teknolojisinin ve iletişim ortamının bireyler tarafından en ucuz maliyetle denenebileceği ve hoş vakit geçirilebilecek mekânlar olarak tasarlanmıştır. Bu mekânlar önceleri büyük metropollerin en işlek ana caddeleri üzerindeydi ve olası kullanıcının hemen gözüne çarpacağı, bir anlamda yol üstünde kolayca girip-çıkabileceği dikkat çeken, gösterişli tasarım özelliklerine sahip yerler olarak düşünülmüşlerdi. Örneğin Londra'da 1999 yılında açılan *EasyInternet Kafe*'de 400 bilgisayar hizmet vermekteydi. Bu kafe dünyanın en büyük İnternet kafesi olduğunu iddia ediyordu (Liff ve Lægran, 2003:308). Ancak zamanla İnternet kafeler bir yandan merkezin dışındaki yerleşim alanlarında (örneğin banliyölerde ve küçük kentlerde) birbiri ardına açılmaya başladılar, bir yandan da merkezdeki görünürlüklerini yaygınlaşmalarıyla çelişik bir biçimde yitirip, ya bodrum katlarında ya da çok katlı binaların üst katlarında hizmet vermeye devam ettiler. Bir diğer deyişle, merkezden çevreye çekilme sürecinde, saatlik kullanım ücretleri de bu mekânsal ayrışmayla birlikte farklılaşmaya başladı. Bugün herhangi bir kentte farklı sosyo-ekonomik gelir gruplarına göre hizmet veren, saatlik erişim bedeli, mekân tasarımı ile sunduğu hizmetler farklı İnternet kafeleri görmek sıradan bir durum haline gelmiştir.

İnternet kafeler sadece bilgisayar ağı dolayımı ile bireylerin siber uzama bağlandıkları ve bu uzamın onlara sunduğu bir takım olanaklardan yararlandıkları mekânlar değildir, İnternet kafeler teknolojinin ve kullanıcıların belli bir ekonomik, toplumsal, kültürel deneyim temelinde buluşmasını sağlayan *teknoplumsal uzamlardır* (Lægran ve Stewart, 2003:359). Bu çalışmada İnternet kafeleri bu şekilde adlandırmamızın nedeni, küresel ve yerel akışların eş anlı olarak bu mekânlarda ağ dolayımıyla buluşabilmesi, farklı aidiyet tasarımlarına sahip kullanıcıların değişik şekillerde tecrübe ettikleri siber uzama erişim olanaklarının farklı özelliklere sahip İnternet kafelerde değişebilmesi ve çeşitlenmesi; tüm bunların da bir takım kültürel, toplumsal ve ekonomik örüntülerden beslenmesidir. İnternet kafeleri, yukarıda kısaca açıkladığımız şekilde *teknoplumsal uzam* olarak ele alırsak, bu mekânların toplumsal etkileri ve kullanım biçimleri hakkında yeni araştırma sorularının, mevcut sorunsallaştırmalardan farklı şekilde sorulması gerekmektedir. Burada da bu farklı sorular ortaya atılacak ve farklı bir paradigmadan düşünme yolunda çeşitli önermelerde bulunulacaktır.

Bu çalışma Ankara mikro ölçeğinde gerçekleştirilecek bir alan çalışmasının bulguları üzerinden İnternet kafelerin kullanım biçimlerini açıklayarak, bu *teknotoplumsal uzamların* kültürel, toplumsal örüntülerle ilişkisini ortaya koymaya çalışacaktır. Bunun için öncelikle, Türkiye’de çocukların ve gençlerin İnternet kafe kullanım biçimlerine ilişkin mevcut lisansüstü çalışmalar değerlendirilecektir. Daha sonra nitel araştırma yöntemleri içerisinde yaygın olarak kullanılan odak grup görüşme tekniği ile Ankara mikro ölçeğinde İnternet kafelerin mekân olarak düzenlenişi ve kullanıcı profili üzerine gerçekleştirilen alan çalışması üzerinden, gençlerin ve çocukların İnternet kafeleri nasıl kullandıkları örneklerle açıklanacaktır. Haluk Geray, yeni medya incelemelerinde niteliksel araştırmanın önemini şu şekilde açıklar: “İletişim teknolojilerinin metinsel içerikleri yanında fiziksel varlıkları, bunlara zaman ayrılması ve toplumsal kullanımları niteliksel araştırmalarda ele alınmaktadır. Böylece, hem iletişim kurumlarını hem de izleyicilerini ele alarak iletişim araçlarının görgül olarak nasıl anlamlar ürettiklerini çalışmak mümkün olmaktadır” (2004: 66). Ankara mikro ölçeğinde gerçekleştirilen nitel alan çalışmasının temel varsayımları ise şunlardır:

- Bireylerin İnternet kafe seçişleri yaşa, cinsiyete ve sosyo-ekonomik konuma bağlıdır.
- İnternet kafelerde bireylerin geçirdikleri süre ve bu süre içerisinde gerçekleştirdikleri çeşitli etkinlikler yaşa, cinsiyete ve sosyo-ekonomik konuma bağlıdır.
- İnternet kafeler toplumsal etkileşimin gerçekleştiği mekânlardır.
- İnternet kafe kullanımı bireylerin gündelik yaşam örüntüsünün bir parçasıdır.

Ayrıca *Tüm İnternet Evleri Derneği* (TİEV) Merkez Yönetim Başkanı Yusuf Andiç ve Ankara Şube Temsilcisi Ersen Candan ile konuyla ilgili olarak yapılan derinlemesine görüşmelerden de bu çalışmada yararlanılacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde Türkiye’de İnternet’in ve kamuya açık ücretli veya ücretsiz erişim mekânlarının denetlenmesi, çocukların gençlerin korunması şeklindeki yeni medya politikalarına karşı kullanıcılara ve eğitim sürecinin kendisine sorumluluk *veren eleştirel pedagoji ve eleştirel medya okuryazarlığı kapsamında, yeni medya okuryazarlığının geliştirilmesi* önerilecektir.

Türkiye’de İnternet Kafelerin Kullanımı Üzerine Literatür Değerlendirmesi

Türkiye’de İnternet kafe kullanım biçimleri, mekân ve kullanıcı ilişkisi üzerine yapılan araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır¹. Bu çalışmaların ortak noktaları, belli bir kent ölçeğinde İnternet kafelerin

---

¹ Bu konuda YÖK Tez kataloğu tarandığında şu tezlere ulaşılmıştır: Çağlayan, Savaş (2001), *Enformasyon Toplumu: İnternet Kafeler ve Kahvehanelerin Karşılaştırmalı Araştırması*, İzmir, Ege Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Gören, Demet (2003), *Yeni İletişim Teknolojisi Olarak İnternet Kafeler ve İnternetin Kamuya Açık Alanlarda Kullanılması*, Ankara, Ankara Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Sevindik, Tuncay (2003), *İnternet Kafeye Giden Bireylerin İnternet Kafelerden Beklenti Düzeyleri, İnternet ve İnternet Kafeleri Kullanma Amaçlarının Belirlenmesi (Elazığ İli Örneği)*, Elazığ, Fırat Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Gümüş, Çetin (2003), *İnternet Kafelerin (Dijital Kütüphaneler) Denetlenmesi ve Eğitim Amaçlı Kullanımının Teşvik Edilmesi*, Elazığ, Fırat Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

kullanıcı profilini, kullanım nedenlerini ortaya çıkartmak ve bu mekânların devlet eliyle düzenlenmesine ilişkin bir takım öneriler geliştirmektir. Örneğin, Gören'in alan araştırmasında Ankara'da ve Eskişehir'de İnternet kafe kullanıcısı olduğu saptanan 22'si erkek, 13'ü kadın kullanıcıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu çalışmada İnternet'e ilişkin kadın ve erkek kullanıcılar arasındaki kullanım farkları ile mekânı kullanım biçimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Gören, cinsiyet farkına dayalı kullanım amaçlarının yanı sıra mekânı kullanmaya gelenleri kullanım amaçlarına göre dört alt gruba ayırmıştır: İlk grup, İnternet kafeleri yerel ağ ortamında oyun oynamak için; ikinci grup, bilgisayar ve İnternet erişimi hakkında bilgi edinmek için; üçüncü grup, bilgisayar kullanmak için; dördüncü grup ise İnternet erişimi için kullanılmaktadır (Gören, 2003: 114). İlk grubun, İnternet kafelerde kalma süresi diğerlerine göre daha fazladır. Çünkü yerel ağ ortamında oyun oynama edimi, bir oyun oturumunun tamamlanmasına ve oyunda verilen görevleri en kısa sürede başarıyla gerçekleştirmeye bağlıdır. İlk grup kullanıcıların çoğunlukla 18-25 yaş arasındaki erkeklerden oluştuğu ve bu kullanıcıların diğer kullanıcılarla birlikte çoklu ortamda oyun oynama ediminden hoşlandıkları saptanmıştır. İkinci grup kullanıcıların evlerinde bu teknolojik olanaktan yararlanmalarının mümkün olmadığı ve bu teknolojileri tanımak için İnternet kafelere geldiği saptanmıştır (2003: 116). Üçüncü grup kullanıcılar ise, evlerinde bilgisayar donanımı ve İnternet ağ bağlantısı olanağı olmayan ancak bu teknolojileri kullanma bilgi ve becerisine sahip kişilerden oluşmaktadır (2003: 118). Dördüncü grupsa, evlerinde bilgisayar donanımına sahip olmakla birlikte, bu mekânlara İnternet erişimini sağlamak için gelmektedir. Bu grup kullanıcılar İnternet üzerinden gereksinim duydukları veri kaynaklarını taramakta; e-posta hizmetini veya sohbet hizmetlerini kullanarak iletişim gereksinimlerini gidermekte; iş başvurusu yapmakta ve bu başvuruları takip etmektedir (2003: 119). Gören çalışmasının sonunda Türkiye'deki İnternet kafeleri sundukları hizmetleri ve nitelikleri göz önüne alarak iki gruba ayırmaktadır: İlk grup, bilgisayar ve İnternet kullanım olanağını en ucuz şekilde sunan ticari mekânlar iken; ikinci grup, bir kafe ortamı içinde bilgisayar ve İnternet kullanım olanağı temin eden mekânlardır (2003: 126-127). Gören, Türkiye'de İnternet kafelerin varlığını cinsiyetler, sınıflar ve bölgeler arasındaki sayısal uçurumun giderilmesinde bir katkı olarak düşünmektedir (2003: 127, 136-137).²

Çağlayan, İzmir mikro ölçeğinde İnternet kafe kullanıcılarıyla hayat hikayesi anlatımı yöntemiyle yaptığı ve kullanım biçimlerini geleneksel kahvehane kültürü ile karşılaştırdığı alan çalışmasının sonunda Türkiye'de İnternet kafelerin kullanım nedenlerini şu şekilde saptamıştır: İnternet kafelerde ağ bağlantı hizmetinin evlere göre daha hızlı olması, kullanıcının saat başına makul bir kullanım ücreti ödemesi, toplumsallaşmaya olanak tanıyan bir mekân olması (Çağlayan, 2001: 216). Çağlayan, İnternet kafelerin varlığının Türkiye'de bilgisayar okuryazarlığını arttırdığını düşünmektedir. İnternet

---

² Benzeri bir öneri şu çalışmada da geliştirilmiştir: Kaya Bensghir, Türksel ve Yıldız, Mete (2005), "Using Internet Cafes as An Alternative Means of Combating the Dijital Divide", *Turkish Public Administration Annual 2003-2001*, 29-31, s.73-98.

kafeler için önerdiği denetim ise İnternet içeriğine erişimin filtreleme şeklinde teknolojik denetimdir (2001: 217).

Tuncay Sevindik'in Elazığ ili örneğinde, İnternet kafe kullanıcılarının profilleri ve bu mekânlardan beklentileri üzerine gerçekleştirdiği alan çalışmasında anket yöntemi kullanılarak, araştırmacıya göre İnternet kafelerin iletilmesinde ve sunulan hizmette/içerikte varolan bir takım temel sorunlar saptanmıştır. Sevindik, İl Emniyet Müdürlüklerinde “İnternet Polisi” birimlerinin kurulmasını; İnternet kafelerin oyunlu ve oyunsuz şeklinde değil, on beş yaş altı ve on beş yaş üstü olarak ikiye ayrılmasını; her ilin emniyet biriminin İnternet kafelerdeki bilgisayarları uzaktan denetleyecek denetim yazılımlarına sahip olmasını önermektedir (Sevindik, 2003: 114-115). Çetin Gümüş de Sevindik gibi benzer bir şekilde İnternet kafelerin denetlenmesini önermektedir (2003). Sevindik ve Gümüş'ün araştırmalarında İnternet'e ve İnternet kafelere bakış açısı ana akım medyanın konuya ilişkin ürettiği ve dolaşıma soktuğu kalıpyargılardan beslenmektedir. Gümüş'ün alan araştırması kapsamında; araştırmasının ekinde (EK 17); yer verdiği İnternet Kafelerle ilgili Elazığ Valiliğine yapılan müracaatlar kapsamında Elazığ İli Vilayet Makamı'na verilmiş isimsiz dilekçede, İnternet kafelerin kumarhaneler gibi işletildiği, ahlâkdışı yazışmaların ebeveynleri tedirgin ettiği öne sürülmekte ve buralardaki disketlerin incelenmesi, polislerin bu mekânlara baskın yapması önerilmektedir. (344). Gören, Çağlayan, Sevindik ve Gümüş'ün çalışmalarından farklı olarak Bilge Yeşil'in 2000 yılında İstanbul mikro ölçeğinde 10 İnternet kafe sahibiyle yaptığı görüşmeleri özetlediği çalışmasında, İnternet kafelerin devletin baskıcı aygıtlarıyla düzenlenmesi eleştirilmekte, bu kamusal erişim mekânlarında “devletin bütünlüğü ve bölünmezliği” (125-126) adına yapılan denetimin özel alandaki kullanım biçimlerini (özellikle pornografi içerikli web sitelerine erişim gibi) kapsamamasını bir çelişki olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Yeşil de çalışmasında Türkiye'de İnternet kafelerin çoğunlukla bilgisayar oyunları oynanmak için kullanıldığını saptamaktadır (2003: 123).

Mete Yıldız ise, İnternet'e erişimin bir kamu politikası olarak desteklenmesi gerektiğini öne sürmekte, küresel ekonomiyle bütünleşme gereksiniminin, kamu hizmetlerinin sayısallaşmasının ve kamu idaresinde yönetim anlayışının giderek ağırlık kazanmasının ağ kültürüne geçişi zorunlu kıldığını belirtmektedir (2002: 77-78). Türkiye'de kamu karar vericilerinin “herkese erişim/hizmet” ilkesi çerçevesinde İnternet'e erişim olanağını desteklemesini öneren Yıldız, Türkiye'de İnternet kafelerin varlığının sayısal uçurum sorununun kısmen ve geçici olarak çözülmesine bir katkı olduğunu düşünmektedir. İnternet ortamıyla tanışıklığın bilgisayar okuryazarlığı sorununun aşılmasına yardımcı olabileceği öne sürerken, İnternet ortamı için Türkçe içerik üretiminin desteklenmesini, devletin bir kamu politikası olarak İnternet erişim olanaklarını arttırmasını önermektedir. Yıldız'ın çalışmasında İnternet kafelerin yaygınlık kazanmasıyla birlikte, erişilen içeriğin denetlenmesi sorununun ortaya

çıktığı saptaması ile verdiği ülke örnekleri Türkiye'deki tartışmaları değerlendirmek açısından anlamlıdır.³

Ankara Mikro Ölçeğinde İnternet Kafelerin Kullanım Biçimleri

Çalışmanın bu kısmında, Ankara mikro ölçeğinde gerçekleştirilen bir alan çalışmasının sonuçlarını aktarmak, hem Türkiye'de İnternet kafeleri en çok kullandığı gözlemlenen gençlerin ve çocukların kullanım biçimlerini, hem çalışmanın ikinci bölümünde önerilen ve sonuç kısmında tartışılacak olan yeni bir bakış açısını kavrayabilmek için yararlıdır. Bu alan çalışması, 2006-2007 Güz eğitim-öğretim döneminde Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü 3. sınıf öğrencileri tarafından *Halkla İlişkilerde Araştırma Yöntemleri (HİT 307)* adlı lisans dersi kapsamında çalışmanın giriş bölümünde belirtildiği üzere nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesi tekniğini açıklayacak olursak, sayıları 6-9 veya 5-10 arasında değişen kişilerden oluşan bir gruba, yarı yapılandırılmış soruların araştırmacının eşliğinde sorulması ve grup üyelerinin yüz yüze yürütülen tartışmalara katılması tekniğine dayanan nitel bir veri toplama yöntemidir (Sarantakos'tan akt. Kümbetoğlu, 2005: 117, Mann ve Stewart, 2002: 99). Bu tartışmalar sırasında araştırmacı *moderatör* (yönlendirici, kolaylaştırıcı) olarak çalışmaya katılır. Araştırma ekibinden bir kişinin gözlemci olarak çalışmaya eşlik etmesi de tercih edilir.

Alan araştırması Ekim-Aralık 2006 tarihleri arasında Ankara'nın Etlik, Kızılay, Kurtuluş, Beşevler, İncirli, Gülveren, Yenimahalle, Korukent, Altındağ, Konutkent, Ayrancı, Bahçelievler, Ayaş, Bilkent, Keçiören, Birlik Mahallesi, Kavaklıdere, Çayyolu, Yüzüncü Yıl ve Tandoğan gibi semt ve ilçelerinde toplam 38 adet İnternet kafede yürütülmüştür. Bu İnternet kafelerde, 10 yaşından başlayarak 24 yaş ve üstüne kadar toplam 206 kişiyle odak grup görüşme tekniği kullanılarak nitel alan araştırması yapılmış, gençlerin İnternet kafeleri kullanım biçimleri, nedenleri ve bu mekânlarda gelişen ilişkiler ile etkileşimin çeşitli boyutları ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin 180'i erkek, 26'sı kadındır. Bu kişilerden 118'nin evinde bilgisayar varken, 88 kişinin evinde ise bilgisayar bulunmamaktadır. Araştırmaya katılanların mesleklere göre dağılımı ise şu şekilde sıralanabilir: 171 öğrenci, 1 mühendis, 1 turizmci, 1 sigortacı, 12 işsiz, 2 serbest meslek, 1 garson, 1 hemşire, 7 işçi, 1 komi, 1 kırtasiye çalışanı, 1 eczane tezgahtarı, 1 oto müzik tesisatçısı, 1 boyacı, 1 muhasebeci, 1 futbolcu, 1 marangoz, 1 asker. Katılımcıların bu mesleki profili, İnternet kafelerin en önemli kullanıcılarının öğrencilerden oluşan çocuklar ve gençler olduğu olgusunu bir kez daha doğrulamaktadır.

---

³ Örneğin Çin, Temmuz 2001'de 2000 İnternet kafeyi kapatmış ve 6000 kafenin etkinliklerini yeniden düzenlemek için geçici olarak durdurmuştur. Aynı yıl Mayıs ayında, İran'da 1500 İnternet kafeden 400'ü kapatılmıştır.

Ankara’da farklı sosyo-ekonomik gelir düzeylerini temsil eden yerleşim yerlerinde gerçekleştirilen alan araştırmasında genel olarak gelir düzeyine göre kullanım ücretinin, donanımın niteliğinin ve mekânın niteliklerinin farklılaşması gözlemlenmiştir. Ancak gençlerin İnternet kafeleri kullanım biçimlerinde bir takım temel ortak özellikler de ortaya çıkmıştır: İnternet kafeler “gençlere” ait, onların gündelik yaşamlarının sıradan bir parçası olan mekândır. Bu gençler de çoğunlukla erkektir. İnternet kafelerin gençlere ait bir mekân olması özelliği nedeniyle, Türkiye’de aile ve okul gibi muhafazakâr kurumlar tarafından İnternet kafeler bir tür tehlike ve ahlâki-kültürel yozlaşma kaynağı olarak görülmekte, mekânın ve sunulan hizmetin (içeriğın) denetimi sürekli gündeme getirilmektedir. Bu alan araştırmasında, yukarıda daha önce bulguları özetlenen ve tartışılan çalışmalardan farklı olarak, gençlerin gündelik yaşam örüntüleri içinde İnternet kafelerin yeri saptanmaya ve İnternet kafe kullanımı toplumsal, ekonomik ve siyasal bağlamda tartışılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın bulguları genel olarak sekiz madde halinde özetlenebilir: İlk olarak, kullanım süresi ele alınacak olursa, İnternet kafelerde bilgisayar karşısında geçirilen toplam süre 16 ve 24 yaş grupları için en az 1 saat ilâ 10 saat arasında değişebilmektedir. 15 yaşından küçükler için özellikle ebeveyn denetimi nedeniyle, bilgisayar başında geçirilen süre görece daha azdır. 24 yaş ve üstü yaş gruplarında ise İnternet kafede harcanacak boş zamanın sınırlı olması nedeniyle, bilgisayar başında geçirilen sürenin yine daha az olduğu görülmektedir. İnternet kafede geçirilen zamanın özellikle (çevrimiçi ya da çevrimdışı) arkadaşlarla birlikte olunduğu zaman arttığı söylenebilir. Alan çalışmasında tüm katılımcılara günde kaç saatlerini bilgisayar karşısında geçirdikleri sorulduğunda ise, 15 yaşından küçükler 1 ila 5 saat, 16 ve 19 yaş arasındakiler 1 ila 7 saat, 20 ve 24 yaş arasındakiler 1 ila 10 saat, 24 yaşından büyük olanlar ise 30 dakika ila 15 saat yanıtını vermişlerdir. Bilgisayar karşısında geçirilen süre, bilgisayar sahipliği ve İnternet kafede harcamayı yapabilmek için yeterli ekonomik sermayeye sahip olmak ilintilidir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun evde bilgisayar sahibi oldukları göz önüne alınırsa bilgisayar karşısında geçirilen süredeki aralık kavranabilir. Katılımcılar diledikleri zaman, diledikleri kadar bilgisayarı kullanabilmektedir.

İkinci olarak, İnternet kafede geçirilen süre boyunca, İnternet üzerinde yapılan etkinlikler farklı yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde, 10-15 yaşlar arasında sohbet, oyun, ödev amaçlı kullanım; 16-19 yaşlar arasında sohbet ve oyun amaçlı kullanım, 20-24 yaşlar arasında ve 24 yaşın üzerinde e-posta, oyun, sohbet amaçlı kullanım gözlemlenmiştir. Ancak, İnternet’in oyun ve sohbet amaçlı kullanımı tüm yaş gruplarında gerçekleştirilen temel ortak etkinliklerdir. Özellikle çocuklar İnternet kafelerde çoğunlukla dijital oyunları oynamak için bulunmaktadır. 23 Ocak 2007 tarihli İçişleri Bakanlığı genelgesiyle valiliklere, şiddet içeren oyunların listesi iletilerek, *GTA Vice City*, *Battlefield Vietnam*, *Half Life*, *GTA San Andreas*, *Delta Force*, *Swat*, *Call of Duty*, *The Punisher*, *Launcher*, *Hitman*, *Counner*, *Hell Forces*, *HAlo*, *Line of Sight Vietnam*, *Pariah*, *Serious Sam* ve *Return to Castle*

Wolfenstein adlı bazı şiddet içerikli oyunların İnternet kafelerde oynanması yasaklanmıştır.⁴ Alan araştırmasında, bu listede de yer alan bazı oyunlar dahil, belli oyunların tüm yaş grupları arasında popüler olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, *Counter Strike* isimli *third person shooter*⁵ türündeki aksiyon oyunu ile *Knight Online* adlı *çoklu devasa oyun (MMOPRG)* bu türden bilgisayar oyunlarıdır. Bu oyunlar İnternet kafelerde çevrimiçi veya çevrimdışı olarak grup halinde birlikte oynanmaktadır.⁶

Üçüncü bulgu İnternet kafe kullanıcıları tarafından İnternet üzerinde ziyaret edilen sayfaların niteliği ve türüyle ilgilidir. Katılımcıların en çok ziyaret ettiği web siteleri “google.com, yonja.com, msn.com, youtube.com, hotmail.com, ogame.com, pcoyun.com” gibi sitelerdir. Bu web sitelerinde sohbet hizmetine ve bilgisayar oyunlarına erişim olanağının olması dikkat çekicidir. Katılımcılar doğrudan bilgisayar oyunları oynamasa veya sohbet hizmetinden yararlanmasa dahi, dolaylı olarak kullandığı web sitesi üzerinden bu etkinlikleri gerçekleştirebilmektedir. İnternet kafe kullanıcılarının yoğun olarak bilgisayar dolayımı iletişimin (BDİ) sunduğu yeni olanaklardan yararlandıkları söylenebilir.⁷

Dördüncü bulgu, İnternet kafe kullanıcılarının, İnternet kullanım nedenlerinden farklı olarak İnternet kafelere gelme nedenlerine ilişkindir. Diğer bir deyişle, İnternet kafeler, kullanıcılar için İnternet’e erişim hizmeti dışında bazı farklı olanaklar da sunmakta, kamusal bir mekân olarak işlev görmektedir. Bu konuda dikkat çeken en önemli husus, İnternet kafelerde, çocuk kullanıcı nüfusunun, kullanıcının sosyo-ekonomik gelir düzeyi yükseldikçe azalmasıdır. Bu bulguyu kullanıcı ve mekân ilişkisi boyutunda değerlendirmek gerekmektedir. Düşük sosyo-ekonomik gelire sahip ailelerin yaşadığı semtlerdeki İnternet kafelere gelen çocukların büyük çoğunluğunun evlerinde kendilerine ait bilgisayarının olmadığı, olsa dahi İnternet’e erişim olanağının olmadığı saptanmıştır. Bu saptamayla ilişkili olarak, İnternet kafelerde varolan donanımın niteliğinin mekânın çekiciliğini arttırmasıyla olan ilintisi ortaya çıkmaktadır. Nina Wakeford’un da Londra’daki İnternet kafeler üzerine yaptığı çalışmada da saptandığı üzere, İnternet kafenin teknik altyapısının özellikleri ve mekânın atmosferi, dekoru vb. özellikler kullanıcı profilini etkilemekte, belli bir kullanıcıyı kendine bağlayabilmektedir (2003). Dolayısıyla, donanımın niteliği (ekran kartı, hafıza kartı, kulaklık, mikrofon, kamera, LCD

⁴ “Şiddet içeren oyunlara yasak” başlıklı haber, *Milliyet Gazetesi*’nin 6 Ekim 2006 baskısının “Yaşam Haberleri” bölümünde yer almıştır (<http://213.243.28.121/2006/10/06/yasam/yas13.html>, 20 Nisan 2007).

⁵ *Third person shooter*, sözcüğü için Türkçe’de her hangi bir karşılık bilgisayar oyunları dergilerinde dahi kullanılmamaktadır. Bu oyun türü, kahramanın üçüncü bakış açısıyla ekranda görüldüğü oyun türüdür.

⁶ Bu tür oyun biçimlerine ilişkin ayrıntılı bir inceleme için Günseli Bayraktutan-Sütçü’nün çalışmasına bakılabilir. Bayraktutan-Sütçü çalışmasında oyun oynama ediminin çevrimiçi ve çevrimdışı grup dinamiklerini, Silkroad Online adlı devasa çevrimiçi oyun üzerinden ele alarak, oyun dünyasında kurulan sanal kabile ve oyundaki klan liderliği olgusunu incelemektedir. Bayraktutan-Sütçü, Günseli (2007), “Devasa Online Oyunlarda Klan Kültürü ve Liderlik Olgusu.” *Folklor ve Edebiyat*, Yaz Sayısı. 13(2),s. 41-56.

⁷ Bilgisayar dolayımı iletişim ortamının özellikleri ve sunduğu çeşitli olanaklar (örneğin kimlik egzersizleri, toplumsallaşma biçimleri için vb.) için bakınız: Binark, Mutlu (2005), “Kimlik(lenme), Dipnotsuz İletişim ve Etnik Laflama Odaları”. *İnternet, Toplum, Kültür*, Binark, Mutlu ve Kılıçbay, Barış. (Der.) Epos, Ankara, s.118-136.

ekran vb.) sadece bilgisayar oyunları oynamak için buraları kullanan çocuklar için değil, diğer kullanıcılar için de önemli bir etkidir. Ayrıca, İnternet kafelerde hizmet veren bilgisayarlardaki İnternet bağlantısı eve göre daha hızlıdır ve makinalara yüklü yazılımlar daha yeni ve çeşitlidir. Dolayısıyla tüm bu özellikler ev yerine İnternet kafelerin kullanımını teşvik etmektedir. Alan araştırmasında kimi kullanıcılar evlerinde İnternet bağlantısı olmasına rağmen, dev plazma ekranlarda elde edilen daha iyi ses ve görüntü kalitesinde bilgisayar oyunu oynayabilmek için İnternet kafeleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

İnternet kafelerde bilgisayarlar dışında farklı ancak ilişkili teknik donanıma rastlamak mümkündür. Örneğin, yazıcılar, *play-station*, tarayıcılar, fotoğraf makineleri, televizyon ekranları ve fotokopi makinesi bu grup içerisinde sayılabilir. Bu türlü makine ve olanaklar da İnternet kafeleri kullananların sayısının artmasına neden olmaktadır. Örneğin, Ankara’da bu araştırmanın yapıldığı tarihlerde popülerleşmeye başlayan İnternet kafe kullanım biçimi büyük ekranlarda çoklu kullanıcılarla *play-station*⁸ oynanmasıdır. Bu konudaki araştırmaya katılanlardan bir İnternet kafe kullanıcısının deneyimi şöyledir:

“Arkadaşlar şimdi yeni bir şey var çok tutuluyor. Biz mesela arkadaşlarla hafta sonları Kızılay’da 2-3 tane yer var oralara gidiyoruz. Bildiğimiz playstation var ya adamlar onu büyük ekranlara bağlamışlar. İki kişi oturuyorsun koltuğa karşılıklı oyun oynuyorsun.”
(Erkek, 24 yaş, lise mezunu, işsiz, bekar, evde bilgisayar var, haftalık İnternet kafe harcaması 10 YTL).

Bu şekilde İnternet kafelerde oyun oynayanları izleyen kullanıcılar, seyirci konumuna girmektedir. Üstelik, oyunun akışına/gidişatına ilişkin yaptıkları yorumlar ve tepkiler ile *yorumlayıcı topluluk* oluşturmaktadırlar.

Görülmektedir ki, İnternet kafeler, bireyin farklı etkinlikler üzerinden toplumsallaştığı bir alandır. Ancak, ana akım medyada İnternet, bireyi yalnızlaştıran, toplumdaki yalıtılmış olmasını sağlayan etkili ve olumsuz bir güç olarak sunulmaktadır. İnternet’e yönelik en önemli kalıpyargılardan birisi bilgisayar ekranı karşısında geçirilen zamanın bireyin asosyalleşmesinin nedeni olduğudur. Kitle iletişim araçlarının tarihsel gelişimleri boyunca bireyi yalnızlaştıran ve şiddet edimlerine neden olan teknolojiler olduğu konusunda ana akım iletişim paradigması içerisinde pek çok tartışma ve araştırma yapılmıştır (Mutlu, 2005: 177). Oysa yukarıda sunulan dördüncü bulguda da görüldüğü gibi, İnternet kafede birey hem aynı mekân içerisinde diğer kullanıcılarla, hem de siber uzam dolayısıyla ağ üzerindekiyle toplumsal etkileşime girmektedir (Timisi, 2005; Subaşı, 2005, Binark, 2005). Bir diğer

---

⁸ *Play-station*, konsol oyun cihazıdır. Sony, Nintendo ve Microsoft’un ürettiği farklı oyun konsollarının tümüne Türkiye’de bu ad verilmektedir. Türkiye’de İnternet Kafeler Meslek Odasının çalışması sonucunda İnternet kafeler ve oyun kafeleri birbirinden ayrılmış; *play-station* kafeleri artık oyun kafeleri kapsamında değerlendirilmektedir.

deyişle, aynı anda hem çevrimiçi hem de çevrimdışı kişilerarası iletişim etkinliği yeni biçimlerde gerçekleşmekte, devam etmektedir. Örneğin, kent merkezinin dışında yer alan İnternet kafeler gençler için bir çeşit buluşma mekânı olarak da hizmet vermektedir. Özellikle liseli genç erkekler için okulun dışında alternatif birlikte olma mekânlarının başında İnternet kafeler gelmektedir. Alan araştırmasında bazı gençler “arkadaşımı görmek”, “kafayı dağıtmak” gibi nedenler için İnternet kafeye geldiğini söylemiştir. İnternet kafelerde oynanan dijital oyunlar da bu temelde sıralandığında, 10 ila 15 yaş grubunun *FİFA, Counter-Strike, Need for Speed*, 16 ila 19 yaş grubunun *Warcraft, O-game, Counter-Strike*, 20 ila 24 yaş grubunun *Need for Speed, FİFA 2006*, 24 yaş üzerindeki *Knight Online, Counter-Strike ve O-game* oynadıkları saptanmıştır. Alan çalışmasına tüm yaş grupları arasında ve farklı gelir düzeylerine sahip gençler arasında ortak oyunun bir takım oyunu olan *Counter-Strike* olduğu görülmüştür. Birbirine karşı *Counter-Strike* oynamak için İnternet kafeye giden genç grupları bulunmaktadır. Hatta bazı kafelerde *Counter-Strike* turnuvaları dahi düzenlenmektedir.

İnternet kafelerde ayrıca mekânın büyüklüğüne bağlı olarak farklı etkinlikler de söz konusu olabilmektedir. Örneğin, İnternet kafelerin içerisindeki çeşitli bölümlerde, geleneksel kahvehanelerde görülen türden etkinlikler de (okey, tavlâ, bilardo, iskambil oyunu oynamak, lig tv. izlemek gibi) gerçekleştirilebilmektedir. Bazen de mekânın bir bölümünde hazır yiyecek hizmeti verilmektedir. Wakeford’un çalışmasında da İnternet kafelerde sunulan yiyecek ve içecek hizmetlerinin kullanıcı tercihini etkileyebilecek bir etken olduğu belirtilmektedir (2003).

Çalışmanın beşinci bulgusu, yaşa bağlı olarak gerçekleşen ebeveyn denetimidir. Konuyla ilgili olarak alan araştırmasında ortaya çıkan ilginç bir saptama, her sosyo-ekonomik gelir düzeyinde ebeveynlerin İnternet kafe sahipleriyle ve/veya mekânla bir çeşit ilişkisinin olduğudur. Bu ilişki ise, iki tür görünüme sahiptir: Çocuklar ya ebeveynlerinin sahiplerini/ işletenlerini tanıdığı kafelere, ya da anne ve babalarca fiziksel olarak her an erişimi kolay mekânlara yönlendirilmektedir.

Bu bulgu, çocukların ve gençlerin yeni medya kullanım biçimlerinin bir şekilde geleneksel aile denetimine, özellikle de baba otoritesinin yeniden inşasına uyumlandırıldığını göstermektedir. Örneğin, egemen cinsiyet rejiminde babadan, anneye, anneden çocuklara doğru zincirleme olarak uzanan bir denetim söz konusudur. Özellikle cep telefonlarının kullanım biçimine bakıldığında, babanın anneye çocuğu aramasını isteyerek, annenin evin dışındaki çocuğa nerede kimlerle birlikte olduğunu ve ne yaptığını belli aralıklarla sorduğunu görmek mümkündür. Egemen cinsiyet rejiminin sürdürülmesinde iktidarsız yönetici, ama babanın otoritesini düzenleyici konumda olan annedir (Binark ve Bayraktutan-Sütçü, 2006: 324-334).

Alan araştırmasının, altıncı bulgusu, İnternet kafelerin ücretlendirme politikalarına bağlı olarak kullanıcı profiline farklılaşmasıdır. Düşük sosyo-ekonomik gelir düzeyindeki semtlerde hizmet veren

İnternet kafelerin saatlik kullanım ücretleri, merkezde olmayan ancak yüksek sosyo-ekonomik gelir düzeyine sahip semtlerde hizmet verenlerin kullanım ücretlerinden oldukça düşüktür. Buralardaki İnternet kafelerde ücretlendirme ve ödemelerle ilgili bir diğer önemli pratik ise Türkiye'ye özgü "veresiye yazdırmak" durumudur. Düşük sosyo-ekonomik gelir düzeyine sahip semtlerde İnternet kafenin devamlı kullanıcısı, yani müdavimi olma durumu daha yaygındır. Özellikle çocuklar, yukarıda da anılan ebeveyn üzerinden kurulan ilişkiler nedeniyle veresiye kullanımı, "deftere yazma" uygulamasını tercih etmektedir. Merkezdeki İnternet kafelerde ise kullanıcı dolaşımı oldukça fazladır. Bu nedenle, buralarda veresiye uygulamasının gelişmesi ne olanaklıdır, ne de gereklidir.

Alan araştırmasına dahil edilen İnternet kafelerde saatlik erişim ücreti genel olarak 1-1,5 YTL arası değişmektedir. Ek olarak, belli saatlerde kullanım ücretinin değiştiğini de belirtmek gereklidir. Örneğin merkezdeki bazı İnternet kafelerde akşam 6-8 saatleri arasında saatlik erişim ücreti artmakta, kullanıcı sayısının görece daha az olduğu sabah saatlerinde ise azalmaktadır. Kullanıcının İnternet kafede, İnternet'e erişiminin hesaplanmasıyla ilgili olarak da İnternet kafe işletmecilerinin uyguladığı farklı yöntemler vardır. Örneğin, basitçe kullanıcının bilgisayar karşısına oturduğu saati kayıtlayan yazılı bir fişin verilmesi veya İnternet kafedeki tüm makinelerin merkez/ana bilgisayardan açılıp kapanmasının denetlenmesi gibi farklı uygulamalar söz konusudur.

Alan araştırmasının yedinci bulgusu, kullanıcıların İnternet kafeye aktardıkları maddi karşılığa ilişkindir. Araştırmaya katılan İnternet kafe kullanıcılarının yaş değişkeni gözlemlenmeden, haftalık İnternet kafe harcamaları sorgulandığında ortaya çıkan tablo şöyledir: düşük sosyo-ekonomik gelir statüsündeki kullanıcıların haftalık ortalama İnternet kafe harcamaları 9,4 YTL, orta sosyo-ekonomik gelir statüsündekilerin 10,8 YTL ve yüksek sosyo-ekonomik gelir statüsündekilerin 15 YTL'dir. Bu bulguları değerlendirirken daha önce açıklandığı üzere, mekâna bağlı olarak değişen saatlik erişim ücreti gözardı edilmemelidir. Ayrıca *Knight Online*, *Silkroad Online* veya *World of Warcraft: Burning Crusade (WOW)* gibi gençler arasında oldukça popüler olan devasa çevrimiçi bilgisayar oyunu oynamak için İnternet kafeye gelen bir oyuncunun bu oyun karşısında geçirdiği süre en az 3-4 saattir. TİEV Ankara Şubesi Başkanı Ersen Candan, bir WOW oyuncusunun aralıksız olarak 16 saat bu oyunu İnternet kafede oynadığını gözlemlediğini 27 Temmuz 2007 tarihinde yapılan görüşmede aktarmıştır. Bu şekilde İnternet kafeyi kullananların İnternet kafede harcadıkları para, diğer kullanıcılar göre kuşkusuz daha fazladır. Ek olarak, Candan bu tür kullanıcılara kafe işletmecisinin belli bir indirim yaptığını ve böylece belli bir İnternet kafe kullanımının desteklendiğini de belirtmiştir. İnternet kafelerde oynanan devasa çevrimiçi oyunlar için yapılan harcamalar ve bu oyunların içinde gerçekleşen ekonomik etkinlikler kapsamlı bir çalışma konusunu oluşturacak zenginliktedir.

Araştırmanın sekizinci bulgusu, cinsiyete bağlı kullanım biçimleriyle ilgilidir. Bu konuyla ilgili olarak vurgulanması gereken bulgu, her yaş ve eğitim düzeyinde kadın kullanıcı sayısının görüşme yapılan

tüm İnternet kafelerde çok az olduğudur. Ankara’da gerçekleştirilen bu niteliksel alan çalışmasının 206 katılımcısından sadece 26’sı kadındır. Bu niceliksel azlık, odak grup görüşmelerinde de cinsiyet temsilinde dengesiz bir duruma neden olmuş ve gruplara katılan kadın kullanıcılar çoğunlukla suskun kalmayı tercih etmişlerdir. Bu bulgu, Türkiye’de İnternet kafelerin de tıpkı diğer kamusal mekânlar gibi erkek egemen alanlar olduğunu göstermektedir.

Nitel araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirilirse, çocukların ve gençlerin İnternet kafelerde İnternet’e erişiminin ve geçirdikleri zamanın ana akım iletişim paradigmasının ve etkiler yaklaşımının önerdiği korumacı ve kollamacı bakış açısından farklı olarak, gündelik yaşamın içinde aidiyet tasarımının inşası, çevrimiçi ve çevrimdışı toplumsal etkileşim gibi yeni kavramlarla ele alınması gereği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca çalışmanın giriş bölümünde öne sürülen alan çalışması varsayımları bulgularla doğrulanmıştır. Bireylerin İnternet kafe seçişleri yaşa, cinsiyete ve sosyo-ekonomik konuma bağlıdır; İnternet kafelerde bireylerin geçirdikleri süre ve bu süre içerisinde gerçekleştirdikleri çeşitli etkinlikler yaşa, cinsiyete ve sosyo-ekonomik konuma bağlıdır; İnternet kafeler toplumsal etkileşimin gerçekleştiği mekânlardır ve İnternet kafe kullanımı bireylerin gündelik yaşam örüntüsünün bir parçasıdır. Araştırmanın bulguları, bireylerin İnternet kafelerde geçirdikleri zamanın ve etkinliklerinin sadece korumacı ve kollamacı yasak ve yasakçı düzenlemeler ile değil, eleştirel medya okuryazarlığı ve yeni medya okuryazarlığı kavramları ile düzenlenmesi gerektiğini göstermiştir. Sonuç bölümünde bu kavramlar ile İnternet kullanım etiği arasındaki ilişki ve yeni araştırma soruları tartışılacaktır.

Sonuç: İnternet Kullanım Etiği ve Eleştirel Medya Okuryazarlığı Önerisi

Türkiye’de İnternet’e erişim konusunda cinsiyetler, bölgeler ve sınıflar arası sayısal uçurumun varlığı ve nitelikli içerik üretimi sorunu bir yana bırakılırsa, İnternet gündelik yaşamın içine giderek daha fazla dahil olmakta ve aktif demokratik katılımın bir aracı olarak görülmektedir. Bundan ötürü de, siyasi irade ve siyasal seçkinler tarafından yeni medya ortamının ve kullanım mekânlarının denetlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Temelinde korumacılık anlayışının yattığı bu yasal düzenlemeler, gündelik yaşamda egemenlik alanını gittikçe genişleten yeni sağ ve muhafazakâr politikaların stratejik ve yapısal işleyişinin bir sonucu olarak görülmelidir.

Türkiye’deki tüm bu gelişmeler bir arada değerlendirildiğinde, yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamak mümkündür: konuyla ilgili tüm aktörlerin bir araya gelmeli, toplumsal sorunların tek kaynağının İnternet ortamı olarak görülmesinden vazgeçmeli, İnternet’in demokratik kullanım biçimlerinin yaygınlaştırılması konusunda geniş katılımlı teknopolitika geliştirilmeli, İnternet kullanım etiğinin yerleştirilmesi konusunda çalışılmalıdır. Bu durumda sorunun ana kaynağında yatan olgunun, Türkiye’de ana akım medyanın ve siyasi aktörlerin günah keçisi ilan ettiği İnternet veya İnternet

kafeler olmadığı, onları bu şekilde etiketleyen zihniyetin kendisinde olduğu görülebilecektir. Yürürlüğe giren yasaya STK'lar karşı çıkarken yapmaları gereken bir diğer şey de, savunulanın kuralsızlık olmadığını kamuya anlatmak ve daha sonra da geliştirilecek düzenlemelerin hangi aktörlerin siyasal, ekonomik ve toplumsal çıkarlarını artırmaya dönük gelişmeler olduğunu sorgulayacak bir bakış açısını geliştirmektir. Üstelik aşağıdaki soruların İnternet'in ve kamusal erişim mekânlarının düzenlenmesi çalışmalarında hiç sorulmadığını belirtmek gerekir: İnternet üzerinden işlenen çeşitli suçlarda (pornografik içeriğin dağıtılması, etnik veya dini/mezhep ayrımcılık içeren forumlarda nefret iletilerinin paylaşılması vb.) gerçek suçlu yeni medya ortamı mıdır? yoksa bu ahlâki panik içerisinde sorgulanması ihmal edilen zihin örüntülerimi midir?

Bu noktada öncelikle tartışılması gereken husus, Türkiye'de 2000'li yılların başından itibaren yeni bir gençlik kültürünün ortaya çıkmış olmasıdır. Bu öyle bir gençlik kültürüdür ki, medya ortamı içinde yetişmiş, sosyal ve ekonomik alanda giderek arası açılan "sahip olanlar" dolayısıyla "tüketerek varolanlar" ile "sahip olmayanlar" veya bir şekilde tüketememeyi ikame eden sınıflara mensup, iki farklı gençlik kültürü. Bir yanda bireyci, hedonist, ironik, kayıtsız, apolitik yeni orta sınıf gençlik kültürü diğer yanda ise kendine, ötekine, neredeyse her şeye öfkeli, hınç duyan ve tepkilerini ırkçı, cinsiyetçi ve homofobik söylemler ile eylemlerle yaşama geçiren ve bunu "vatan-millet-din ve namus" adına doğallaştıran, meşru kılmaya çalışan alt sınıf gençlik. Yeni medya ortamı bu gençlik hallerini ortaya çıkartmamıştır; sadece bu hallerin gündelik yaşamda dolaşımını, paylaşımını hızlı ve yaygın kılmıştır. Dolayısıyla, İnternet'teki forumlarda gerçekleşen ırkçı ve cinsiyetçi konuşmalar gündelik yaşamda üretilmiş ve konumlandırılmış iç benliğin siber uzamdaki bir uzantısı değil midir? Bu durumda siber uzamda üretilen ve dolaşıma sokulan içerik gündelik yaşamda ortaya çıkan zihin örüntülerinin doğallaştırılması değil midir?

Henry A. Giroux'un deyişiyle, medya metinleri varolan kültürel topografyayı yeniden inşa eder (2002). Çocukların ve gençlerin yeni medya kullanım biçimleri de bu bağlamda gündelik yaşamda deneyimlenen siyasal-kültürel her türlü edimden, zihin örüntülerinden yalıtık, ayrı bir "uzamda" gerçekleşmez. İşte bu nedenle sadece İnternet kullanım kampanyaları düzenleyerek, "gerçek" alanda varolan ve çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaya hazır şiddet kültürünün önlenmesi mümkün değildir. Gençlerin İnternet kullanım biçimleri "eleştirel medya okuryazarlığı" ile geliştirilmeli, yeni medya ortamında dolaşan iletilerin eleştirel bir biçimde kavranabilmesi için gerekli bakış açısı kazandırılmalıdır. Giroux eleştirel medya okuryazarlığı, kolaycı, bildik/tanıdık varsayımlara, basmakalıp yargılara ve çerçevelenmiş hazır imgelere karşı estetik ve siyasi-ahlaki pratiklerden beslenen bir bakış açısı/yaşam içinde duruş; eğitim sürecini de demokratik ve eşitlikçi bir toplumun yaratılması için gerekli siyasi kanal olarak tanımlar (2004).

Türkiye’de gözlemlendiği üzere suçu, yeni medya ortamına/taca atarak, vicdan ve etik muhasebeyi ertelemek yerine, eleştirel medya okuryazarlığı için eleştirel pedagoji ve uygulamaların bir an önce alana sokulması gerekmektedir. Douglas Kellner, eleştirel medya okuryazarlığını geliştirmenin, yeni medyanın iletilerinin eleştirel bir biçimde açıklanmasının ve bunun etkileri üzerine çalışmanın çok önemli olduğunu belirtmektedir: “Yeni teknolojiler, belli oranlarda devrimcidirler-bir gündelik hayat devrimi yaratırlar; ancak bu, çoğu zaman kapitalist tüketim toplumunu destekleyen ve yaygınlaştıran bir devrimdir ve açıkça gözlemlenebilen ve teorize edilmesi gereken yeni fetişizm, kölelik ve tahakküm biçimlerini içerir” (2004: 732). Kellner’e göre, kültürde varolan farklı ideolojik sesleri ve kodlamaları fark etmek önemlidir. Üstelik, başat ideolojiler ve imgeler, söylemler ile metinlerde bunları altüst edenleri de birbirinden ayırmak gerekmektedir. En iyi ve en kötü medya kültürü arasında bir ayırım yapmayı, muhalif alt kültürler ile alternatiflerin nasıl yaratılabileceğini öğrenmek gerekmektedir. Kellner’in başvurduğu eğretilerle dersek, “insan ne yerse odur dedikleri gibi, insan aslında ne görür ve işitirse odur”. Dolayısıyla medya kültüründeki abur-cuburdan kaçınmak, daha sağlıklı, daha besleyici ürünler seçmek için bireyler harekete geçirilmelidir. Bu noktada daha iyi tatları, yani medya kültürünün daha iyi ürünlerini ayırt etmenin öğretilmesi gündeme gelmektedir. Günümüzün görsel-işitsel kültürü içinde doğmuş ve buna doymuş genç kuşakları doğal olarak ne medyaya eleştirel bir bakış açısına sahiptir ne de eleştirel medya okuryazarıdır. O nedenle eleştirel medya okuryazarlığının demokratik ve katılımcı yurttaşlık politikası kapsamında geliştirilmesi gerekmektedir (1995: 335). Üstelik, eleştirel medya okuryazarlığının yanı sıra, kullanıcıların yeni medya dolayısıyla farklı demokratik katılımlarının gerçekleşebilmesi için gerekli erişim, yazılım ve donanım ve içerik olanakların da kamu politikası olarak yaşama geçirilmesi gereklidir (Dahlgren, 2000).

Kaynakça

- 1) Binark, Mutlu (2005), “Kimlik(lenme), Dipnotsuz İletişim ve Etnik Laflama Odaları”, Binark, Mutlu ve Kılıçbay, Barış (der.), *İnternet-Toplum-Kültür*, Epos, Ankara, s. 118-136.
- 2) Binark, Mutlu ve Bayraktutan-Sütcü, Günseli (2007), “Toplumsal Sorunların Günah Keçisi: İnternet”, <http://www.bianet.org> (07.04.2007)
- 3) Binark, Mutlu ve Bayraktutan-Sütcü, Günseli (2006), “Teknogünlüklerdeki Çok(lu) Sessiz Yaşamlar: Yeni Medyanın Sessiz Enstrümanları-Gençler”, *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı 1-3 Kasım 2006, Proceedings*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 324-334.
- 4) Çağlayan, Savaş (2001), *Enformasyon Toplumu: İnternet Kafeler ve Kahvehanelerin Karşılaştırmalı Araştırması*, Ege Üniversitesi S.B. E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- 5) Dahlgren, Peter (2000), “The Internet and the Democratization of Civic Culture”, *Political Communication*, 17, s. 335-340.
- 6) Geray, Haluk (2004), *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş: İletişim Alanından Örneklerle*, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- 7) Giroux, Henry A. (2002), *Breaking in to the Movies: Film and the Culture of Politics*, Blackwell, Malden.

- 8) Gören, Demet (2003), *Yeni İletişim Teknolojisi Olarak İnternet Kafeler ve İnternetin Kamuya Açık Alanlarda Kullanılması*, Ankara Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- 9) Gümüş, Çetin (2003), *İnternet Kafelerin (Dijital Kütüphaneler) Denetlenmesi ve Eğitim Amaçlı Kullanımının Teşvik Edilmesi*, Fırat Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- 10) Kaya Bensghir, Türksel ve Yıldız, Mete (2005), “Using Internet Cafes as An Alternative Means of Combating the Dijital Divide”, *Turkish Public Administration Annual 2003-2001*, 29-31, s.73-98.
- 11) Kellner, Douglas (1995), *Media Culture, Cultural Studies, Identity and Politics between the Modern and Postmodern*, Routledge, New York.
- 12) Kellner, Douglas (2002), “New Media and New Literacies: Reconstructing Education for the New Millenium”, Lievrouw, Leah A. ve Livingstone, Sonia (der.) *Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of ICTs*, Sage, London, s. 90-104.
- 13) Kellner, Douglas (2004), “Yeni Teknolojiler/Yeni Okuryazarlıklar:Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması”, Çev., Tülin Kurtarıcı, Özbek, Meral (der.), *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, İstanbul, s.715-735.
- 14) Kümbetoğlu, Belkıs (2005), *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- 15) Laegran, Anne Sofie ve James Stewart (2003), “Nerdy, trend yor healthy? Configuring the internet café”, *New, Media and Society*, Vol 5 (3), s. 357-377.
- 16) Liff, Sonia and Anne Sofie Laegran (2003), “Cybercafés: debating the meaning and significance of internet Access in a café environment”, *New, Media and Society*, Vol 5 (3), s. 307-312.
- 17) Mann, Chris ve Stewart, Fiona (2002), *Internet Communication and Qualitative Research- A Handbook for Researching Online*, Sage Publications, London.
- 18) Mutlu, Erol (2004), *İletişim Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- 19) Sevindik, Tuncay (2003), *İnternet Kafeye Giden Bireylerin İnternet Kafelerden Beklenti Düzeyleri, İnternet ve İnternet Kafeleri Kullanma Amaçlarının Belirlenmesi (Elazığ İli Örneği)*, Fırat Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- 20) Subaşı, Necdet (2005), “İnternet ve Sanal Cemaat Tartışmaları.” Binark, Mutlu ve Kılıçbay, Barış (der.), *İnternet-Toplum-Kültür*, Epos, Ankara, s.106-117.
- 21) Timisi, Nilüfer (2005), “Sanallığın Gerçekliği İnternet’in Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi.” Binark, Mutlu ve Kılıçbay, Barış (der.), *İnternet-Toplum-Kültür*, Epos, Ankara, s.89-105.
- 22) Tudor, Andrew (2005), “Kültür, Kitle İletişimi ve Toplumsal Etken.” Mutlu, Erol (Çev. ve der.) *Kitle İletişim Kuramları*, Ütopya, Ankara, s.395-427.
- 23) United Nations (2006), *Information Economy Report*, UN Publications, Geneva.
- 24) Wakeford, Nina (2003), “The embedding of local culture in global communication: independent Internet Cafés in London”, *New, Media and Society*, Vol 5 (3), s. 379-399.
- 25) Yeşil, Bilge (2003), “Internet Cafe as Battlefield: State Control over Internet Cafes in Turkey and the Lack of Popular Resistance”, *Journal of Popular Culture*, 37(1), s. 120-127.
- 26) Yıldız, Mete (2002), “Bir Kamu Politikası Aracı Olarak İnternet Kafeler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 35(2), s. 77-92.

